

☆
پروفیسر ڈاکٹر مجاہدہ بٹ☆☆
ڈاکٹر یسری اسکندر

ماں بولی دی اہمیت تے پنجابی دی حیثیت

Abstract:

Punjabi is rich, strong and ancient language with history that spans centuries. Its one of the major languages of the world. It been the language of developed and cultured civilizations in the past but today its deprived of its due respect and place even at its own home land. Its speakers are adopting other languages, thinking that Punjabi might be a hindrance in their development. While it is known fact today that nations can make progress only when they adopt native languages for learning and in daily life. France, Germany, Russia, China, Korea and Japan are its examples. A language is the recognition and respect of a nation. It preserves its cultural heritage. Rise and fall of a nation is directly connected to its language. Very serious concerns about the place given to language fight a lot for it. Our struggle must start with embracing language with pride. By valuing and promoting Punjabi not only honour roots and enhance individual identities but also commands respect from others. Secondly responsibilities lies on people who can write, speak and manage to take appropriate steps for promotion of Punjabi. Thirdly, its important to communicate these concern to foster a deeper understanding and appreciation for promoting Punjabi at the Government level.

Keywords: *Punjabi, Major Language, Cultured, Respect, Heritage, Responsibilities.*

اللہ تعالیٰ نے کائنات انسان لئی مسخر کیتی اے۔ ایہدے وچ موجود ہر شے نوں انسانی حیاتی وچ کسے نال تے حوالے نال جوڑیا اے۔ انسان نوں اشرف المخلوقات بنا کے ممتاز کیتا۔ اوہدے تے نعمتاں اُتاریاں۔ ایہناں نعمتاں وچوں وڈی نعمت زبان اے موندہ وچ 32 دنداں وچکار گوشت دے لوٹھڑے یاں اعضاء نوں فارسی وچ ”زبان“ عربی وچ ”لسان“ انگریزی وچ ”Tongue“ تے پنجابی وچ جیہہ آکھیا جاندا اے۔ اصطلاحی معنیاں وچ جیہہ مزہ لین تے چکھن دے نال وچاریا دم وی کردی اے۔ گونگا جیہہ دی چکھن دی حس توں پوری طرحاں لالہ لیندا اے پر آواز دی حس نہ ہون پاروں اشاریاں دی زبان دا محتاج اے۔ پنجابی اردو ڈکٹری وچ لسان دے ایہ معنی درج نیں:

”لسان (مٹ) (1) زبان جیہہ (2) بولی بھاشا۔۔۔ لسان (ص) بہت

بولنے والے۔ لسان القصر، اپنے وقت کا بہت بڑا خوش بیان“۔ (1)

خوش بختی اے کہ اللہ تعالیٰ نے انسان نوں اتھہی طاقت دتی جس پاروں اوہ زبان توں کچھ سکدا اے نال ای زبان راہیں خیالاں دا وچار وٹاندا کر دا اے۔ زبان ای اے جس انساناں لئی سوکھ بھال تے معاشرتی گٹھ جوڑ دی راہ پدھر کیتی۔ ایہ بولی، بھاشا یاں زبان اے جیہہ ڈی دل دی ہواڑ کڈھن تے دماغ دی سوچ تے فکرنوں اپارن دا ذریعہ اے۔ دل تے دماغ نوں بولن دی طاقت زبان جیہہ تے بولی یا بھاشا راہیں ملدی اے۔ انسانی سوچ پہلے دن توں وجود دی بھالنا وچ اے جس پاروں اوہنے اشاریاں، مخصوص آوازاں، تصویری شکلاں راہیں اپنے اصل وجود نوں بھال کے اپنے آپ نوں منظم ڈھانچے وچ ڈھالیا۔ ایہو منظم ڈھانچہ بولی، بھاشا، زبان تے فیر زباناں وچ ونڈیا گیا۔ زبان دی تقسیم انسان نوں ترقی دیاں راہواں تے ٹورن وچ کم آئی ابلاغ راہیں علم کھلریا تے ترقی دی ونڈ نے دنیا نوں گلوبل ویلج دی شکل دے دتی۔ انسان معاشرتی جنورا اے۔ جنور معاشرے راہیں جیوندا اے انسان اپنے آپ نوں معاشرے وچ تال ای جیوندا رکھ سکدا اے جے لوکاں نال ساکاجوڑے کیوں جے اوہدیاں لوڑاں تھوڑاں اوہنوں اتھہی تعلق اُساں تے مجبور کردیاں نیں ایہناں مجبوریاں نے انسان نوں زبان دے ورتاؤے ول موڑیا تے پرینادتی کہ اوہ دو جیاں نال ابلاغ کرن دی جہلت نوں ورت سکے۔ ایس پکھوں اقتدار جین نال لکھدے نیں:

”لسانیاں کی رو سے ”زبان“ ایک ایسی خود اختیاری اور روایتی صوتی علامتوں

کے نظام کو کہتے ہیں جو کوئی انسان اپنے سماج میں اظہار خیال کے لیے

استعمال کرتا ہے“۔ (2)

زبان انسانی جتھیاں نوں آپس وچ جوڑن والی تے خیالاں نوں دو جیاں تک اپڑان دا ذریعہ اے۔ زبان ای سی جس انسان نوں اوہدی بقا دی جنگ لڑن وچ دو جیاں تے چڑھتی دتی۔ سائنس نے جنی ترقی کیتی علم نوں عملی شکل دین تے دو جیاں تیکر اپڑان وچ جیہڑا کردار زبان ادا کیتا اوس توں دنیا چنگی طرحاں جانوں اے زبان ای سی جتھے انساناں دے گروہاں تے قبیلیاں نوں اپنی پچھان کرائی تے انسان نوں جنور ناقظ ہون پاروں دوجے جانداراں توں دکھ کیتا۔ زبان نے جیویں جیویں ترقی کیتی اچ ای معاشرے وی مہذب تے تہذیب یافتہ ہوندے گئے۔ دنیا وچ دکھو دکھ قومیاں نے دکھوں دکھ زبانوں متعارف کروائیاں اوہناں زبانوں توں مزید زبانوں تے بولیاں گھڑیاں چلیاں گئیاں۔ کیوں بے ڈر دے پھر دے جیوندے جاگدے معاشرے وچ زبان دا اپنا پڑ موکلا اے۔ ڈاکٹر گیان چند موجب:

”زبان اک سماجی فعل اے۔“ (3)

دنیا وچ اچا تے اشرف بن جاوون والا انسان بے زبان راہیں خیالاں دے اپڑادی تریہہ نہ بھانداتے انسان اشاریاں کنائیاں راہیں اوس معراج تے نہ اپڑدا جس معراج تے اوہ اچ اے محمد مرزادا آکھنا اے:

”نبی نوع انسان کو مخلوقات عالم میں اشرفیت کا درجہ بخشے والی اور دوسرے

جیوانات سے تمیز کرنے والی قوت گویائی کے سوا اور کچھ نہیں اپنی اس قوت پر

انسان کو اس قدر ناز ہے کہ وہ دوسرے جیوانات کو بے زبان کہتا ہے۔“ (4)

ساری دنیا وچ تقریباً ست ہزار دے نیڑے زبانوں بولیاں تے سمجھیاں جانیاں نیں جیہڑیاں ایس گل دی غمازی کردیاں نیں کہ ہر قوم، نسل تے گروہ نے اپنی لوڑ موجب زبان دے ڈھانچے نوں سمجھیا تے ایہدے راہیں اپنے مانی الضمیر نوں بیان کردیاں اپنے مدعے نوں بیان کرن دا آہر کیتا ہر ملک قوم تے قبیلے دی اک مادری زبان ہوندی اے جس نوں ”ماں بولی“ یاں Mother Tongue آکھیا جاندا اے۔

”ماں بولی دا جنم ماں دے دودھ، ماں دی لوری تے نویں جتے پیجے دے

کنناں دے وچ ماں دے پہلے بولاں نال ہوندا اے گڑھتی وچوں ملن والی

ایہ بولی ساڈے وجود اتے شخصیت دا صرف اٹوٹ انگ ہی نہیں ہوندی، سگوں

ساڈی سموچی ہوند وی ایسے آتے منحصر ہوندی اے کسے خطے خاص طور وں

والے لوک ذات، دھرم، کتے، رنگ نسل اتے جسمانی ڈیل ڈول پکھوں تیاں

وگھ وگھ ہوسکدے ہن پر ماں بولی پکھوں نہیں ماں بولی ہی اک اجہبا ذریعہ
ہے جو سمجھنا نون سانجھے سوتر وچ پروندا ہے۔“ (5)

زبان اک سماجی عمل اے ایہنوں نہ زبردستی بنایا جاسکدا اے تے نہ ای ایہدے معیار
نون مرضی نال ودھایا گھٹایا جاسکدا اے۔ زبان سماج وچ پرچلت ہوندى اے سماج وچ ہون والے
فکری، شعوری، سماجی، معاشی تے معاشرتی عمل زبان نون اکا متاثر کردے نیں۔ ماں بولی ایسے
زمرے وچ آوندی اے جیہڑی قوم جس قدر وسیب تے رتھل پاروں متمدن ہووے اوہدی زبان
تے بولیاں وی اوس قدر معیاری تے اچ کوئی دیاں ہوندىاں نیں۔ دنیا دی کوئی زبان دیکھ اوہدے
پچھو کڑتے جھات پاوتے ہر زبان مسلسل اتھل پتھل دے سفر نال جوڑی لہدی اے۔ اتھل پتھل
زبان نون جیوندیاں رکھدی اے بے ایہ رک جاوے تے فیر زبان مٹو ک ہون دے سفر تے ٹر
پیندیاں نیں ویلے دے بدلاوے تے ترقی دیاں منزللاں طے ہون پاروں فاصلاتی تے مواصلاتی
فاصلے مکدے جارہے نیں۔ جس پاروں لسانی بدلائے سامنے آرہے نیں بدلاواتے رجحان زبانان اُتے اثر
وی پارہے نیں انسان نے لوڑ موجب کئی اتھل پتھل کیتیاں یا قبولیاں اوہنے زبان یاں زبانان وچ کئی
تبدیلیاں اساراں جیہڑی ویلے دی عین لوڑ سی۔ نویاں زبانان سکھنا تے اوہناں تون لایہ چکنا کوئی
بھیڑی گل نہیں مندی گل ایہ کہ اپنی زبان نون اجڈ، جاہلاں تے گاہلاں کڈھن والی زبان سمجھ کے اوہدا
آدر مان و سار کے اوپدیاں بولیاں بولیاں جاون ماں بولی دی نندیا کیتی جاوے۔ دنیا جنی ترقی
کرے اخلاق تون ڈگی حرکت کرن والے نون کوئی وی عرت نہیں دیندا دوہے دی ماڈرن ماں
دیکھ کے کوئی نیک، سادی تے بھولی ماں نون گھروں نہیں کڈھدا۔ منگوئیں کپڑے پا کے شان نہیں
بندی انج ای منگوئیں بولی بول کے جذبیاں تے سوچاں دی اڈاری اُچ اڈان نہیں بھرسکدی جس بولی
نے پنج ہزار ورہیاں تون جذبیاں تے خیالاں نون بول بخشے اج ایس اپنہ ہتھی اوس نون مکاؤن دا
چارہ کری بیٹھے آں جیہڑی زبان پنج ہزار ورہیاں تون غیراں دے ہتھوں نہ مر سکی اوہنوں آپ مکان دا
جتن کیتا جارہیا اے:

بولی اپنی نون کدی نند کے تے
کردا غیر بولی اُتے مان کوئی نہیں
پر کجھ پنجابی پڑھ کے ہور بولی
بولی اپنی تے دیندے دھیان کوئی نہیں
بولی اپنی نون سگوں نند دے نے

ایہناں جیہا وی ہور نادان کوئی نہیں (6)

ماں بولی دارشتہ انسان نال انج اے جیویں بال داماں نال پنجابی زبان نال ساڈا ایہ رشتہ
ماں دی لکھ توں ای جڑ جاندا اے۔ ماں بولی ماں دی مامتا وانگ کھگی تے لوری وانگ مٹھی اے۔
ہر جی داماں بولی نال آدر تے مامتا والا رشتہ اے۔ سچی ایہ کہ ذہنی شعور، سوچ، عقل تے دل دے
بھاراں، ہوکھیاں ہاواں تے ہاسیاں دی جڈی سچھی ترجمانی ماں بولی راہیں ہو سکدی اے اوہ ہور کسے
زبان وچ نہیں۔

کسے ملک، قوم تے معاشرے نوں ویسی تے زہتلی پکھاں رجھوں گوڑیا جاوے تے
سوکھالا ہوندا اے کہ زبان انسانی عمل دا نتیجہ اے زبانوں قبریں تے کھنڈراں دی پیداوار نہیں سگوں
ایہنوں جیوندا جاگد معاشرہ بولدا تے ورتدا اے مادری زبان اوس ویسب تے زہت دا شیشہ تے
شکار اے زبان دا عمل آکا ای اکتسابی تے سماجی اے کیوں جے ہر کوئی اپنے ویسب توں زبان سکھدا
اے تے فیرورتدا وی اے۔ پنجاب دی دھرتی اُتے ون سونے حملہ آوراں دی آواجائی پاروں ایس
دھرتی اُتے جتھے ون ون دیاں ثقافتاں تے ویسباں دے رنگ چڑھے او تھے ایس دھرتی دی زبان
ایس ادلا بدلی دی صورت وکھو وکھ زبانوں تے ثقافتی اثرات پیٹھ اپنا پیٹھا مکا وندی رہی پر اپنا صر فی
تے نحوی ڈھانچہ متاثر ہون توں بچاندی اے اج تائیں اپنے رنگاں دے گوڑھے تے سچے روپ
نوں سانجھے دنیا دیاں 7 ہزار زبانوں وچوں دسویں نمبر اُتے کھلوتی پنجابی زبان نوں سرکاری آدر تے
مان نہیں۔ زمانے دی ستم ظریفی پاروں آزادی توں بعد وی غلامانہ سوچ پاروں اوہدے حق توں محروم
رکھیا گیا اے۔ بد قسمتی نال پنجاب داسی بھلی بیٹھے نیں کہ جھہڑی زبان 5 ہزار سال پہلاں توں ترقی وند
قوماں دی ترجمان سی جنہوں اج ہزاراں سالوں باجھ وی ست ہزار بولیاں جان والیاں زبانوں وچ
دسواں نمبر حاصل اے اوہ کیویں چکھڑ سکدی اے۔ اللہ داد بوہو نیڑے:

”ہر زبان اپنی حیثیت سے اک گونا گوں خزانہ اور عجب اسرار ہے زبان، عقل

اور علم کا ایک بہت بڑا وسیلہ ہے۔“ (7)

پنجابی زبان دی گنتری دنیا دیاں قدیم ترین زبانوں وچ اے ایہ پرانی اچی تے سچی زبان
اے دنیا دی ہر ترقی یافتہ ”زبان“ تاریخ رکھدی اے۔ پنجابی عظیم تمدن تے تہذیب دی وارث اے دنیا
دیاں قدیم تہذیبوں وچ جنم لیا جنہاں ہر پہ تہذیب تے گندھارا تہذیب ہزاراں ورہے پہلے توں
ٹپسی تے اپڑیاں ایہ اوہ علاقہ اے جہہڑا ہمیش توں باہروں حملیاں دی زد وچ رہیا:
”پنجابی زبان اتنی ہی قدیم ہے جتنا پنجاب میں خود انسان کا وجود، محققین کی

اکثریت اس بات پر متفق ہے کہ حقیقی انسان سب سے پہلے پانچ دریاؤں کی سرزمین (پنجاب) ہی میں ارتقاء کی موجودہ منزل تک پہنچنا تاریخی اعتبار سے قدیم ترین معاشرت کے آثار خطہ پوٹھوہار میں پائے گئے۔“ (8)

پنجاب دی دھرتی تے لہمن والے کھنڈر عکاس نیں کہ اوس ویلے دے وسنیک مصر دی قدیم تہذیب وانگ پکیاں اٹال تے نقشیاں دے مطابق گھر بنا کے رہن دافن جاندے سن پنجال دریاوال دی ایس دھرتی وچ آبادی دے نشان ہزاراں نہیں لکھاں سال پرانے نیں عبدالغفور دا آکھنا اے کہ:

”ایس دھرتی وچ آبادی دے نشان قریباً تن لکھ سال پرانے لہندے نیں
جہاں دا ثبوت سوات وچول ملے پتھر دے ہتھیاراں توں مل جاندا
اے۔“ (9)

اہہناں ثبوتوں توں تہذیب نے اپنی ترقی کیتی ہووے گی اوہناں دی زبان اُجڑاں تے جاہلاں دی زبان تے نہیں ہووے گی ہڑپہ موہنوداڑو، گندھارا تہذیب دے وسنیکاں دی ترقی اشاریاں کنایاں یاں مخصوص آوازاں دے کڈھن نال ممکن سی۔ اج تک حملہ آوراں نیں جنہاں ملکاں تے قوماں اُتے حملہ کیتا اوہ متمدن تے ترقی وندن جنہاں نوں بدیسی لٹیریاں لٹ ماردا نشانہ بنایا ایہو حال ہمیش توں پنجاب دی سرزمین دا اے۔ باہرول حملہ آوراں دی آواجانی نال جتھے وسیب تے ہتل متاثر ہوئی او تھے زبان وی پھسڑ کیتی گئی ظالم حاکم سب توں پہلاں عام لوکانی توں زبان ای کھوندے نیں جہہڑا ہر بدیسی حاکم کیتا۔ زبان نوں سرکاری پدھر تے سلاہندا تے پنجاب وایاں دی زبان نوں عام لوکانی دی زبان بنان دا جتن کیتا۔ رہندی کھوندی کسرانگریز سامراج نے پوری کر دتی تے پنجاب وایاں نوں نہ صرف بے زبان بنا دتا سگوں اوہناں دی زبان نوں اُجڑاں دی زبان کہہ کے اٹھی پنجابیاں دی غیرت نوں سٹ ماری انگریزی تے اُردو پڑھن والیاں نوں پڑھیا لکھیا متھیا جان لگا گل ایستھے ای نہ مکی سرکاری اداریاں تے نوکریاں تیکر اپڈن والے سارے راہ وی پنجابیاں اُتے بند کر دتے گئے اوہناں اُتے سرکاری نوکریاں نوں اکاحرام کر دتا گیا۔ سوچی سمجھی سازش پٹھ مقصد پنجابیاں نوں ذہنی غلام بنانا سی۔ اوہناں دے نفسیاتی غلام بنان لئی انگریزاں نے تعلیم دے نظام تے سرکاری اداریاں نوں اپنیاں سامراجی پالیساں راہیں قابو کیتا جہہدا نتیجہ پنجاب وایاں وٹڈ پاروں بھوگ رہے آں۔ دنیا وچ سب توں ودھ پنجابی بولن والے پاکستان وچ موجود نیں پنجاب وچ ای نہیں پورے پاکستان وچ سب توں ودھ قومی زبان توں بعد جہہڑی زبان بولی جاندی اے اوہ پنجابی اے پراج وی ایس دا آدر سرکاری سطح اُتے ممکن نہیں ہو سکيا جد کہ مشرقی

پنجاب وچ پنجابی نوں آدرتے مان سرکاری سطح تے حاصل اے:

”انگلستان توں آزادی مگروں بھارت وچ سرکاری درجہ منیا تے اج ایہ زبان

اوتھوں دیاں 22 سرکاری زبانوں وچوں اک اے“۔ (10)

مغربی پنجاب وچ پنجابی نال ایہ دھرو ہو یا کہ پاکستان وسدے پنجابیاں دی وڈی تعداد ہون دے باوجود اردو نوں سرکاری تعلیمی ذریعہ بنایا گیا۔ سدھی تے پشتونوں اوہدی لسانی حیثیت دتی گئی پنجابی پاکستان بن توں بعد وی ایہنوں پنجاب وچ تعلیم و تدریس لئی رائج نہ کیئا گیا۔ رحمان طارق لکھدے نیں:

”پاکستان وسدے پنجابیاں نے ودھ گنتری ہون دے باوجود اردو نوں اپنی

لکھت پڑھت دی بولی بنایا ہو یا اے جس پاروں ایہوں اہجے تیکر سرکاری درجہ

نہیں مل سکیا“۔ (11)

تندن جوگ اے کہ پنجابی زبان نوں اپنیاں جاتیاں ہتھوں ندیا تے متریاں والا سلوک بھوگنا پے رہیا اے۔ جس تھاں ہزاراں سال پہلے پھٹی زبان لوکاں دے اظہار دا ذریعہ بنی اوہناں دی ذہنی تے شعوری فکر نوں بولاں داروپ دے کے دو جیاں تیکر اپڑان دا کارن بنی پنجابی زبان نوں دھتکارن والے کوئی ہور نہیں اوہدی اپنی جنم بھومی دے واسی نیں جیہڑے اج ماں بولی توں مونہہ موڑی کھلوتے نیں جنہاں نوں ایہ سرت نہیں کہ بولنا ہوئے یاں رکھ جڑ پاروں ای ہرا بھراتے جیوند اے جیہڑی اولاد ماں توں مونہہ وسار دی اے اوہ ہمیش پٹھی دا مونہہ تکیا اے۔ کدی وی مری ماں تے مری زبان اوہ نگھ تے پیار نہیں دیندی جیہڑی اپنی ماں تے ماں بولی توں لبھدا اے۔ انکار نہیں کہ ماں بولی بولنا انسان دا بنیادی حق اے۔ دو جیاں زبانوں سکھنا بولنا بھیری گل نہیں پر اپنی بولی نوں وسار کے کوئی ایہ آکھے کہ اوہ سکھاں تیکر اپڑ سکدا اے ایہ بھل اے۔ ترقی یافتہ ملکاں دی فہرست پھر ولیا چٹے دن وانگوں تارواں اے کہ چین، جاپان، کوریا، فرانس، جرمنی تے روس دی ترقی دا کارن لوکاں دے بنیادی حق دے دین پاروں ٹیسی اُتے اپڑیا جاسکدا اے اوہناں اپنی ماں بولی نوں وسیلہ تعلیم بنایا تے نسلاں توں اوہناں دی زبان نہیں کھوئی۔ مادری زبان اُتے مان کرنا چاہیدا اے تے تعلیمی نظام ہووے یاں گھرو کی سطح، سرکاری ہووے یاں بین الاقوامی سطح زبان بولن ویلے ہتک یاں پٹھی محسوس نہیں کرنا چاہیدا زبان کوئی وی ہوئے وقعت تے آدر پاروں اوہ کی یاں وڈی نہیں ہو سکدی کیوں جے اوہ اپنا فرض پورا نبھاندا یاں بولن تے سمجھن والے تیکر مدعا بیان کرن دا جتن کردی اے۔ زبان دی حیثیت وچ فرق نہیں پیندا سوچ تے شعور دی کیفیت جے اُچی نہ ہووے تے زبان

بھانویں کئی اعلیٰ کیوں نہ ہووے اوہ بے بس دس دی اے۔ ایہدی واضح مثال صوفی شاعراں دی شاعری ثابت کردی اے۔ بابا فرید ہون یاں شاہ حسین، بلھے شاہ، سلطان باہو ہون یاں وارث شاہ، میاں محمد بخش ہون یاں خواجہ غلام فرید سب دی شاعری امرتے کلاسیکیت دے درجے اُتے اے۔ اوہناں اپنا پیغام من موہنی تے مٹھی بولی پنجابی راہیں اپڑایا۔ اوہناں دی سوچ تے فکر زبان دے بولاں وچ ڈھل کے زبان زد عام ہو گئی جیہڑا پیغام اوہ دو جیاں تائیں اپڑانا چاہندے سن اوس نوں پنجابی وچ ڈھال کے جد لوکائی تیکر اپڑایا تے اوس دی ماتا تے آدر د اعالم ایہ ہویا کہ کئی سو سال کنکھن باجھ وی اوہناں دی اہمیت وچ کمی نہ آئی۔ اظہار خیال تے فکر دا ذریعہ ابلاغ پنجابی زبان نوں بنانا ہی زبان دے ودھاتے کھلار دا چانن ہو سکدا اے۔ سرکاری سطح اُتے تے کم ہوندا رہے گا پر پہل لوکائی نوں آپوکرتی پوئے گی اپنے اندر دے complex نوں مکنا پئے گا جتھے غلامانہ سوچ دا اسیر بنا کے بولن دی جرات وی کھولتی۔ لفظ کھولنے پنجابی زبان و سار کے دو جیاں زبانوں ذریعہ اظہار بناون لگے۔ جے اج وی پنجاب و اسیاں دے تعلیمی نظام دی مادری زبان راہیں تعلیم دین نوں ممکن بنا سکے تے کوئی شک نہیں کہ ترقی وند ممالک و چول اک ناں پاکستان ہوئے۔ پنجاب و اسیاں پچھیاں نوں ماں بولی دی آزادی دی کھل ای نہیں دتی سگوں اوہ مادری زبان راہیں تعلیم حاصل کر سکن جے ایہ ممکن ہو جاوے تے ترقی وچ کوئی رکاوٹ نہیں:

دنیا وچ ہر کوئی صدا جوے اپنی بولی ٹھولی
 اک پنجابی میاں مٹھو مندے اپنی بولی
 جیہڑی بولی کوئی سکھاوے طوطے وانگوں سکھے
 جو پڑھاؤ، پڑھ جاوے جو لکھا دو لکھے
 پرانی بولی بولے طوطا اپنی بھل دا جاوے
 ایسے بھیڑوں طوطا بھیڑا طوطے چشم کہاوے
 اپنی بولی بول دا جے تے پچرے کاہنوں پیندا

اپنی مرضی اڈدا طوطا اپنی مرضی بہندا (12)

پنجابیاں دی حالت انج اے جے اوہ قوم اپنے آپ نوں اک ڈوب رہی اے اوہ کدی وی آزادی دی خشتی نہیں سنگھ سکدی۔ ایس پاروں رل مل کے ماں بولی دی راکھی لازم اے۔

حوالے:

☆ چیئر پرسن شعبہ پنجابی، لاہور کالج برائے خواتین یونیورسٹی، لاہور

☆☆ اسٹنٹ پروفیسر، شعبہ پنجابی، گورنمنٹ پوسٹ گریجویٹ کالج، سمن آباد

1. Sardar Muhammad Khan, Punjabi Urdu Dictionary, Vol2 (LHR Suchal Studio's Pakistan Punjabi Adabi Board, 2009), Page 2896
2. Iqtadar Hussain Khan, Dr, Lisaniyat Kay Buniyadi Asool (Ali Garrh Educational Book House, 1985) Page 15
3. Jain Gayan Chang, Dr, Aam Lisaniyat (New Dehli, Qomi Council Brayn Firoogh Urdu, 1983), Page 31
4. M.A Qureshi, Dr, Zuban - Adab (Loyalpur, Majeed Book Dipu Bhwana Bazar, 1975) Page 201
5. Shingarah Singh Dhillon, Transliteration Muhammad Asif Raza, Charday Punjab Vich Punjabi di Soretayhal (LHR, Sanjh Publication, 2014) Page 15
6. Hakeem Nasir, Apni Boli Apna Asslah (LHR, Punjabi Adabi League, 1970) Page 31
7. Allah Dad Bohoo, Dr, Sindhi Zuban Ju Samajh Ka Raj, (Jamshoro, Institute of Sindhalogy) Page 4
8. Muhammad Latif Saeed, Tahir Punjab, (LHR, Takhliqat, 1994) Page 142
9. Abdul Gaffar Qureshi, Punjabi Adab di Kahani, (LHR, Pakistan Punjabi Adabi Board) Page 18
10. Ahmed Shahzad, Punjabi Lassani Rabtay, Tarjuma tay Tarteeb (LHR, Zerrhq Publishers, 2018), Page 269
11. Ibid, Page 269
12. Hakeem Nasir, Apni Boli Apna Asslah, (LHR, Punjabi Adabi League, 1970), Page 42

